

رابطه بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه شهرستان دزفول

حسین حاجی

کارشناس ارشد رشته مشاوره و راهنمایی.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۴/۰۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه شهرستان دزفول انجام شد. جامعه آماری از بین کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی مرحله ای تعداد ۲۰۰ نفر بعنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. روش پژوهش از نوع همبستگی بود. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش همبستگی پیرسون و تجزیه و تحلیل رگرسیون بهره گرفته شد. آزمون های آمار استنباطی همچون آزمون پیرسون، از طریق نرم افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است نتایج نشان داد که بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی رابطه معنی داری وجود دارد.

واژگان کلیدی: هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده، عملکرد تحصیلی.

مقدمه

عملکرد تحصیلی^۱، یکی از مهمترین ابعاد زندگی اشخاص است که بر سایر ابعاد زندگی تاثیر فراوان دارد. در این بین یکی از مسایل و مشکلات اساسی عملکرد تحصیلی افراد و نظام آموزشی هر کشور، مساله افت تحصیلی^۲ و پایین بودن سطح عملکرد تحصیلی دانش آموزان آن کشور است. این پدیده، علاوه بر زیانهای هنگفت اقتصادی، سلامت روانی فراگیرندگان را مخدوش می نماید. عوامل مختلفی بر عملکرد تحصیلی افراد تاثیر می گذارند که متخصصان تعلیم و تربیت آنها را به چهار دسته شامل عوامل فردی، عوامل آموزشگاهی، عوامل خانوادگی و عوامل اجتماعی تقسیم کرده اند (بوئل^۳، ۲۰۰۳).

در بین عوامل خانوادگی، یکی از عوامل تاثیر گذار بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان، جو عاطفی خانواده می باشد. محیط خانوادگی از عوامل موثر رشد انسان می باشد. کودکان در محیط خانواده، حس محبت و امنیت و توانایی یادگیری و همچنین اخلاق و انسانیت را کسب می کنند و از طریق کیفیت روابط بین والدین خود و همچنین بازی کردن با برادران و خواهران خود و با سایر کودکان مهارت‌های اجتماعی لازم را برای سازگاری بهتر می آموزند (مشکانی، ۱۳۸۱).

بلوم در سال ۱۹۶۱ برای اولین بار توجه خود را به رابطه عاطفی والدین و فرزندان نظیر تشویق والدین، حمایت، اشتیاق، انگیزش و ارتباط آن با عملکرد تحصیلی کودکان جلب نمود. وی دریافت چنین ارتباطی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان همسویی زیادی دارد (لیوی^۴، ۱۹۷۷).

محیط خانواده اولین و بادوام ترین عاملی است که در رشد شخصیت افراد تاثیر می گذارد (تمی پور، ۱۳۷۹). خویشتن پنداری و احساس ارزشمندی خود در حال شکل گیری کودکان به شدت از نگرش های اعضای خانواده به خصوص پدر و مادر نسبت به او تاثیر می پذیرد. همچنین میزان پذیرش اجتماعی کودک از سوی همسالان و توانایی برقراری روابط صمیمانه با آنها از محیط خانوادگی او نشأت می گیرد، اگر والدین صادقانه به کودک محبت کنند و به وی اعتماد کنند، او نیز دوست داشتن دیگران و مورد علاقه دیگران بودن را یاد می گیرد. از طرف دیگر بین خودپنداره^۵، مقبولیت اجتماعی و سازگاری اجتماعی که همگی جلوه های مختلف رشد اجتماعی کودک هستند با پیشرفت تحصیلی آنها رابطه مثبت وجود دارد (چانگ و استنبرگ^۶، ۲۰۰۶).

بسیاری از روان شناسان بر این باورند کودکانی که توانایی برقراری روابط صمیمانه در محیط خانواده را یاد نگرفته اند؛ پرخاشگر، تندخو و منزوی هستند و مورد تنفر دیگران قرار گرفته و توان همکاری مؤثر با دیگران را ندارند و به شدت در معرض خطرات جسمی، روحی، اخراج از مدرسه و غیره می باشند (شیپیر و آلبرت^۷، ۲۰۰۶). تحقیقات بسیاری حاکی از آن است که ارضای نیازهای عاطفی موجب سلامت روان و سازگاری و موفقیت می گردد و برعکس ارضا نشدن و یا ارضای ناقص این نیازها سبب بروز اختلالات، ناسازگاری و عدم موفقیت می گردد.

(نایلینگ^۸، ۲۰۱۰) در یک مطالعه طولی در مورد تاثیر عوامل مختلف خانوادگی بر روی عملکرد تحصیلی گروههای مختلف دانش آموزی با بررسی متغیرهای جمعیت شناختی و درون دادهای آموزشگاهی آنها، به این نتیجه رسید که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با مؤلفه های چندگانه خانوادگی همانند باورها و انتظارات والدین، اعمال انضباطی و مداخلات والدین، محیط عاطفی حاکم بر خانواده و منابع در دسترس خانوادگی ارتباط دارد.

در سال های اخیر مفهوم هوش، تنها به عنوان یک توانایی شناختی در نظر گرفته نمی شود، بلکه حوزه های دیگری مانند هوش هیجانی، هوش طبیعی، هوش وجودی و هوش معنوی گسترش یافته است (بارون^۹، ۲۰۰۶).

در بین عوامل فردی هوش هیجانی و معنوی عوامل دیگری هستند که بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان تاثیر گذار می باشند

¹ Academic Performance

² academic drop-out

³ Boyle

⁴ Levy

⁵ Self Concept

⁶ Chung & Steinberg,

⁷ Sheeber, L.Hops Alpert

⁸ Nailing

⁹ Bar-on

هوش یکی از چالش برانگیزترین مفاهیم تاریخ روانشناسی است. گفته می شود همانطور که افراد بشر از نظر شکل و قیافه ی ظاهری با هم متفاوتند به لحاظ خصایص روانی چون هوش، استعداد، و... نیز با هم تفاوت های آشکاری دارند (بابایی، ۱۳۸۹).

هوش هیجانی را می توان به عنوان یک متغیر که قابلیت یادگیری و آموزش دارد در نظر گرفت. هوش هیجانی از مؤلفه های گوناگونی تشکیل شده که هر کدام نقشی را در نظم دادن به احساسات و هیجانات بازی می کنند. با توجه به این که هوش هیجانی متغیری درون فردی است که هر فردی آن را داراست، میتوان با یافتن راه ها و روشهایی باعث افزایش هوش هیجانی افراد شد تا از این طریق شاید بتوان بهزیستی افراد را افزایش داد. از مؤلفه های هوش هیجانی می توان به کنترل تکانه، تحمل فشار، خود آگاهی هیجانی، خود شکوفایی، خوشبینی و... اشاره کرد (پارکر و همکاران^{۱۰}، ۲۰۰۴).

طی چند دهه اخیر، نظریه پردازان و صاحب نظران در باب یادگیری و هوش به این نتیجه رسیده اند که علاوه بر دو هوش کلی و هوش هیجانی جنبه دیگری از هوش هم وجود دارد که کاملاً منحصر به فرد و انسانی است در واقع امروز گفته می شود که IQ و EQ پاسخگوی همه چیز نبوده و واقعاً موثر نیستند، بلکه انسان به عامل دیگری نیازمند است که هوش معنوی یا به اختصار SQ نامیده می شود. (سک و تورانس^{۱۱}، ۲۰۰۹).

در سال های پایانی قرن بیستم مجموعه ای از مدارک و شواهد از علوم روانشناسی، عصب شناسی، انسان شناسی و علوم شناختی پا به عرصه وجود گذاشتند که نشان می دهند هوش سومی هم به نام هوش معنوی مطرح است (عابدی و سرخی، ۱۳۸۷). هوش معنوی^{۱۲} را می توان آن چیزهایی دانست که ما به آنها معتقدیم و نقش باورها، هنجارها، عقاید و ارزش هایی را در فعالیت هایی که برعهده می گیریم در برمی گیرد.

بعبارتی، هوش که به واسطه آن به سوال سازی در ارتباط با مسائل اساسی در زندگی مان می پردازیم و بوسیله آن در زندگی خود تغییراتی را ایجاد می کنیم. (رضویان شاد، ۱۳۸۴)

با استفاده از هوش معنوی به حل مشکلات با توجه به جایگاه، معنا و ارزش آن مشکلات می پردازیم، هوشی که قادریم توسط آن به کارها و فعالیت هایمان معنا و مفهوم بخشیده و با استفاده از آن به معنای عملکردمان آگاه شویم و در یابیم که کدام یک از اعمال و رفتارهای ما از اعتبار بیشتری برخوردار است و کدام مسیر در زندگی مان بالاتر و عالی است تا آن را الگو و اسوه زندگی خود سازیم. (عابدی و سرخی، ۱۳۸۷)

هوش معنوی مفاهیم، معنویت و هوش را درون یک سازه جدید ترکیب می کند و به انسان این فرصت را می دهد که در مقابل واقعیت های مادی و معنوی حساس باشد و تعالی را هر روز در لابه لای اشیاء، مکان ها، ارتباطات و نقش ها دنبال کند. (ایمونز^{۱۳}، ۲۰۰۰)

همانطور که ذکر شد، هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده بر عملکرد افراد در همه ی زمینه ها تاثیر می گذارد و می توان آن را به عنوان یکی از عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان معرفی کرد. نتایج تحقیقات زیادی (پارکر و همکاران^{۱۴}، ۲۰۰۴؛ و لا^{۱۵}، ۲۰۰۳؛ بویلی^{۱۶}، ۲۰۰۳؛ نلسون و لاو^{۱۷}، ۲۰۰۳، استوتلیمیر^{۱۷}، ۲۰۰۲) بیانگر ارتباط مؤلفه های هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارد.

با توجه به اینکه عملکرد تحصیلی متأثر از عواملی همچون، جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی است ضرورت دارد محققان بیش از گذشته نسبت به شناسایی پیش بینی کننده های عملرد تحصیلی که می توانند در موفقیت و پیشرفت تحصیلی، و همچنین سلامت روانی فرزندان یک کشور مؤثر باشند، اقدام نموده و زمینه پرورش آنها را فراهم سازند. همچنین توجه به این پژوهش در برنامه های آموزشی، این امکان را فراهم خواهد کرد که مسئولین امر در انتخاب دبیران شایسته و خلاق و کارآمد و دارای مهارتهای هیجانی بالا، دقت نظر بیشتری به عمل آورند.

¹⁰ Parker at al.

¹¹ Sisk, & Torrance

¹² Spiritual

¹³ Emmonz

¹⁴ parker

¹⁵ Vela

¹⁶ Boyle

¹⁷ Stottlemeyer

لذا ضرورت بررسی ابعاد مختلف باورها و ادراکات فرد با پشتوانه شناختی و نحوه ارتباط آنها و شناخت و نحوه ارتباط آنها و شناخت عوامل مؤثر بر آنها می تواند بر کارآیی مدرسه، خانواده و دیگر نهادهای اجتماعی بیفزاید.

در این پژوهش طبق مطالب گفته ما به دنبال بررسی و ارتباط سه مولفه های هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده که به عنوان پیش بینی کننده های مهمی بر عملکرد تحصیلی هستند و همچنین ارائه راه حلی برای بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان، خواهیم بود.

این تحقیق بر آن است که به شناسایی ارتباط بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ بپردازد، تابانناچ بدست آمده، گام مثبتی در پیشرفت تحصیلی، سلامت و شکوفایی استعداد های دانش آموزان بردارد.

روش

جامعه ی آماری و روش نمونه گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول است که در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ به تحصیل اشتغال دارند.

در این پژوهش از بین کلیه دانش آموزان دختر مقطع متوسطه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی مرحله ای تعداد ۲۰۰ نفر بعنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. روش نمونه گیری به این ترتیب بود که ابتدا از بین کلیه مدارس متوسطه یک مدرسه بطور تصادفی انتخاب شد. پس از هر مدرسه به تناسب جمعیت تعداد ۲۰ نفر دانش آموز بصورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزارهای اندازه گیری پژوهش

در این پژوهش برای سنجش جو عاطفی خانواده از پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن^{۱۸} (۱۹۶۴) استفاده شد (موسوی شوشتری، ۱۳۷۶).

روایی این مقیاس در مدارس راهنمایی شهر اهواز در حد مطلوب می باشد توضیح آن که روایی یابی از طریق همبسته کردن نمره های این مقیاس با نمره های پرسشنامه ملاک (پرسشنامه ای حاوی ۱۶ سؤال که به منظور روایی یابی مقیاس روابط خانواده تهیه و تنظیم گردیده است) صورت پذیرفته است. نتایج این روایی یابی با استفاده از پرسشنامه ملاک در زیر نشان داده شده است: محبت ۰/۶۱، نوازش ۰/۶۱، تأیید کردن ۰/۶۳، تجارب مشترک ۰/۷۸، هدیه دادن ۰/۶۵، تشویق ۰/۶۷، اعتماد ۰/۵۳، امنیت ۰/۶۵. همه همبستگی ها در سطح ۰/۰۰۱ معنی دار هستند و با توجه به این نتایج درمی یابیم که این مقیاس از روایی خوبی برخوردار است (موسوی و حقیقی، ۱۳۷۶).

برای سنجش هوش هیجانی از پرسشنامه هوش هیجانی بار- آن (۱۹۹۷) استفاده شد. ضرایب پایایی و روایی این پرسشنامه با روش های مختلف بدست آمده است. میانگین ضرایب آلفای کرونباخ در محاسبه ی همسانی درونی برای تمامی خرده مقیاس ها بالا بوده است. از ضرایب آلفای کرونباخ پایین (۰/۶۹) برای خرده مقیاس مسئولیت- پذیری اجتماعی تا ضرایب آلفای بالا (۰/۸۶) برای خرده مقیاس احترام به خود، با میانگین کلی ضریب همسانی درونی ۰/۷۶ (بار - آن، ۱۹۹۷).

بار - آن (۱۹۹۷) در مطالعات خود با اتکا به پاسخ های آزمودنی ها و همچنین اظهار نظر متخصصان به این نتیجه رسید که پرسشنامه ی EQ-i از روایی صوری و محتوایی بالایی برخوردار است. در ایران دهشیری (۱۳۸۲) به بررسی روایی و پایایی این ابزار پرداخته است. در تحقیق وی ضریب پایایی با فاصله ی زمانی چهار ماه ۰/۷۳ به دست آمد و روایی آزمون نیز تأیید شد. همچنین شمس آبادی (۱۳۸۳) ضرایب پایایی به روش آلفای کرونباخ را در دامنه ای بین ۰/۵۵ برای خرده مقیاس همدلی تا ۰/۸۳ برای خرده مقیاس مهار تکانه به دست آورد.

برای سنجش هوش معنوی از پرسشنامه هوش معنوی یکپارچه ساخته آمرام و درایر^{۱۹} **ISIS** (۲۰۰۷) استفاده شد. برای سنجش سازگاری درونی مقیاس و خرده مقیاس‌ها، آلفای کرونباخ محاسبه شد. سازگاری درونی **ISIS** بالا بود. آلفای کرونباخ ۰/۹۷ بود سازگاری درونی حوزه مقیاس‌ها هم بالا بود. آلفای کرونباخ دامنه‌ای از ۰/۸۴ تا ۰/۹۵ با میانگین ۰/۸۹ را داشت. مقادیر آلفای کرونباخ برای حوزه مقیاس‌ها شامل این موارد بود: هوشیاری ۰/۸۴، توفیق ۰/۹۱، معنا ۰/۸۶، تعالی ۰/۹۵ و حقیقت ۰/۹۰ سازگاری درونی توانایی خرده مقیاس هم از متوسط به بالا بود. آلفای کرونباخ دامنه‌ای از ۰/۶۲ تا ۰/۸۸ با میانگین ۰/۷۵ را داشت.

مقادیر آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌ها عبارت بود از: زیبایی ۰/۸۹، بصیرت ۰/۷۵، بی‌هویتی ۰/۶۵، عدالت ۰/۷۴، آزادی ۰/۷۷، قدرشناسی ۰/۷۲، خود ایده‌آل ۰/۸۷، کل‌گرایی ۰/۸۲، واقع‌گرایی ۰/۷۷، کلیت درونی ۰/۷۱، شهود ۰/۷۱، شادی ۰/۷۴، آگاهی ۰/۷۱، فراخ نظری ۰/۷۰، تمرین ۰/۷۳، حضور ۰/۸۸، هدف ۰/۷۰، ارتباط ۰/۶۸، روحانیت ۰/۸۷، خدمت ۰/۸۲، ترکیب ۰/۷۰، حقیقت ۰/۷۷. برای تعیین پایایی موقت **ISIS** با یک نمونه کوچک ۲۶ نفره که بعد از ۶ هفته دوباره پرسشنامه‌ها را پر کردند محاسبه شد، این نمرات با نمرات آن‌ها در اجرای اول **ISIS** مقایسه شد. **ISIS** پایایی آزمون باز آزمون قابل قبولی را نشان داد. ضریب همبستگی پیرسون ۰/۷۷ و $P < ۰/۰۱$ بود.

و برای سنجش عملکرد دانش‌آموزان از معدل سال گذشته و ترم گذشته آن‌ها استفاده گردید.

یافته‌ها

در این پژوهش ما به دنبال بررسی چهار فرضیه می‌باشیم که هر یک را به طور جداگانه بررسی می‌کنیم.

فرضیه اول: بین جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۱- پیرسون بین جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی

آزمون همبستگی پیرسون	
ضریب همبستگی ای پیرسون	۰/۶۵۸**
سطح معناداری (2-tailed)	۰/۰۰۱
تعداد	۲۰۰

جدول فوق نشان می‌دهد که ضریب همبستگی نمونه ای بین جو عاطفی خانواده ۲۰۰ دانش آموز و میزان عملکرد تحصیلی آنها برابر با ۰/۶۵۸ می‌باشد، که این مقدار نشان دهنده رابطه نسبتاً قوی بین این دو متغیر می‌باشد و چون مقدار سطح معناداری برابر صفر و کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض صفر نبودن ضریب همبستگی بین میانگین جو عاطفی خانواده دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها پذیرفته می‌شود، بعبارت دیگر با احتمال ۹۹ درصد می‌توان گفت که بین جو عاطفی خانواده دانش‌آموزان و عملکرد تحصیلی آنها، ارتباط معنا داری وجود دارد. لذا فرضیه مورد بررسی (بین جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد) مورد تایید قرار می‌گیرد.

فرضیه دوم: بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۲- پیرسون بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی

آزمون همبستگی پیرسون	
ضریب همبستگی ای پیرسون	۰/۸۹۸**
سطح معناداری (2-tailed)	۰/۰۰۱
تعداد	۲۰۰

جدول فوق نشان می دهد که ضریب همبستگی نمونه ای بین هوش هیجانی ۲۰۰ دانش آموز و میزان عملکرد تحصیلی آنها برابر با ۰/۸۹۸ می باشد، که این مقدار نشان دهنده رابطه نسبتاً قوی بین این دو متغیر می باشد و چون مقدار سطح معناداری برابر صفر و کمتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض صفر نبودن ضریب همبستگی بین میانگین هوش هیجانی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها پذیرفته می شود، بعبارت دیگر با احتمال ۹۹ درصد می توان گفت که بین هوش هیجانی دانش آموزان و عملکرد تحصیلی آنها، ارتباط معناداری وجود دارد. لذا فرضیه مورد بررسی (بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد) مورد تایید قرار می گیرد.

فرضیه سوم: بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

جدول ۳، نتیجه آزمون پیرسون برای فرضیه فوق می باشد.

جدول ۳- پیرسون بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی

آزمون همبستگی پیرسون	
ضریب همبستگی ای پیرسون	۰/۷۳۴**
سطح معناداری (2-tailed)	۰/۰۰۱
تعداد	۲۰۰

جدول فوق نشان می دهد که ضریب همبستگی نمونه ای بین هوش معنوی ۲۰۰ دانش آموز و میزان عملکرد تحصیلی آنها برابر با ۰/۷۳۴ می باشد، که این مقدار نشان دهنده رابطه نسبتاً قوی بین این دو متغیر می باشد و چون مقدار سطح معناداری برابر صفر و کمتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض صفر نبودن ضریب همبستگی بین میانگین هوش معنوی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها پذیرفته می شود، بعبارت دیگر با احتمال ۹۹ درصد می توان گفت که بین هوش معنوی دانش آموزان و عملکرد تحصیلی آنها، ارتباط معناداری وجود دارد. لذا فرضیه مورد بررسی (بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد) مورد تایید قرار می گیرد.

فرضیه چهارم: بین جوعاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه چندگانه وجود دارد.

در بررسی فرضیه فوق بدنبال این مهم می باشیم که آیا بین متغیرهای مستقل (سه مؤلفه تأثیر گذار بر عملکرد تحصیلی شامل جوعاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی) و متغیر وابسته (عملکرد تحصیلی) رابطه چندگانه وجود دارد یا خیر؟

برای رسیدن به پاسخ این سؤال، از تحلیل رگرسیون به روش ورود استفاده می کنیم. براساس نتایج حاصل از این تحلیل که در جدول ۴، ضریب همبستگی چندمتغیری برای ترکیب خطی سه مؤلفه تأثیر گذار بر عملکرد تحصیلی (جوعاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی) با عملکرد تحصیلی برابر با ۸۱ درصد و ضریب تعیین برابر با ۷۱ درصد می باشد که در سطح ۰/۰۵ معنادار است. بنابراین می توان گفت بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه چندگانه معنادار وجود دارد.

ضریب تعیین برابر با ۷۱ درصد می باشد که نشان می دهد ۷۱ درصد واریانس عملکرد تحصیلی توسط متغیرهای پیش بین (جوعاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی) قابل تبیین می باشد.

جدول ۴- نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی به روش ورود

ضریب رگرسیون (β) و B			نسبت F احتمال P	ضریب تعیین RS	همبستگی چندگانه MR	شاخص های آماری متغیرهای پیش بین
۳	۲	۱				
		$0.609B=$ $\beta=0.702$ $19/7t=$ $0.001P=$	$641/24F=$ $0.001P=$	0.66	0.72	(I)، جو عاطفی خانواده
	$0.577B=$ $\beta=0.671$ $19/1t=$ $0.001P=$	$0.587B=$ $\beta=0.667$ $19/2t=$ $0.001P=$	$591/71F=$ $0.002P=$	0.68	0.78	هوش هیجانی (I)
$0.532B=$ $\beta=0.566$ $14/1t=$ $0.001P=$	$0.545B=$ $\beta=0.619$ $14/9t=$ $0.001P=$	$0.555B=$ $\beta=0.624$ $15/7t=$ $0.001P=$	$585/32F=$ $0.001P=$	0.71	0.81	هوش معنوی (I)

تبیین فرضیه های تحقیق

تبیین فرضیه اول پژوهش: بین جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

یافته های پژوهش هایی تأیید می کند که در داخل و خارج از کشور ارتباط معنادار بین جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی دانش آموزان را نشان داده اند، (برای مثال: ناپلینگ، ۲۰۱۰؛ سنت و همکاران^{۲۰}، ۲۰۰۹؛ مک فارلین، ۲۰۰۵؛ هاگمن^{۲۱}، ۱۹۹۴؛ آتش روز و همکاران، ۱۳۸۴؛ محبی نورالدی نوند و همکاران، ۱۳۸۲؛ محسنی کوچصفهانی، ۱۳۷۶). هماهنگی بین یافته های پژوهش حاضر و پژوهش های انجام شده قبلی نشان می دهد که میان جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت معنادار وجود دارد. بنابراین می توان نتیجه گرفت آنجا که والدین به نیازهای عاطفی فرزندان خود در حد معقول رسیدگی کنند و با آگاهی از اصول تعلیم و تربیت و چگونگی رشد شخصیت و ویژگی های کودک در هر مرحله از رشد آنها، با فرزندان خود برخورد کنند، شاهد پیشرفت تحصیلی آنها خواهیم بود. بدیهی است که شرط لازم برای داشتن توجه، انگیزه و اشتیاق به یادگیری و پیشرفت تحصیلی کودکان، تأمین نیازهای اساسی آنها در محیط خانواده، به خصوص از سوی والدین است. ارضا نشدن یا ارضای ناقص نیازهای فیزیولوژیک و همچنین نیازهای روانی همانند نیاز به امنیت، محبت و احترام باعث می گردد تا کودکان در مدرسه دستخوش اضطراب و ناامنی شوند و به جای حل مسأله و پرداختن به تکالیف شناختی، بیشتر نگران و دلواپس نیازهای زیستی و عاطفی خود و همین طور شرایط ناامن و فضای تهدید آمیز کلاس درس باشند. بنابراین می توان گفت که بسیاری از مشکلات رشد و تعلیم و تربیت کودکان در فضای عاطفی حاکم بر خانواده ریشه دارد و حل این مشکلات از طریق کمک به رشد و آگاهی والدین انجام می گیرد. در مورد تبیین تفاوت حیطة های جو عاطفی خانواده در رشد مهارت های اجتماعی کودکان و پیشرفت تحصیلی آنان در این پژوهش، توجه به تفاوت های فرهنگی و نحوه فرزندپروری و جو عاطفی خانواده در جامعه آماری تحقیق نیز حایز اهمیت است.

در تحلیل استنباطی با توجه به ضریب همبستگی پیرسون (0.658) برای بین میانگین جو عاطفی خانواده دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها و همچنین سطح معناداری بدست آمده (0.001)، با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که بین آنها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد، بنا براین فرضیه مورد نظر تأیید می گردد.

²⁰ Sonnette

²¹ Hagman

تبیین فرضیه دوم پژوهش: بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

یافته های تحقیق حاضر با یافته های تحقیق پارکر و همکاران (۲۰۰۴) و پتریدس^{۲۲} و همکاران (۲۰۰۴) که همگی موید رابطه و همبستگی مثبت بین هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی است همخوانی دارد. در مورد نتایج به دست آمده و همبستگی مثبت بین مولفه های هوش هیجانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان باید ذکر کرد که با توجه به اینکه هوش هیجانی بالا، مولد سلامت روانی- اجتماعی و بیانگر شناخت بهتر احساس و هیجانات خود و دیگران، مدیریت بهتر هیجانات خود و دیگران، همدلی کردن با سایرین و برقراری رابطه ی مناسب با آنها، ایجاد انگیزه در خود و خود را ارزشمند و توانا دانستن و در نهایت داشتن نگرش مثبت به زندگی، رضایت و لذت بردن از آن است، لذا می تواند یک همبستگی مثبت با عملکرد تحصیلی داشته باشد.

در تحلیل استنباطی با توجه به ضریب همبستگی پیرسون (۰/۸۹۸) برای میانگین هوش هیجانی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها و همچنین سطح معناداری بدست آمده (۰/۰۰۱)، با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که بین آنها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد، بنا براین فرضیه مورد نظر تایید می گردد.

تبیین فرضیه سوم پژوهش: بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

لاکی و براس (۲۰۰۴)؛ به نقل از گرین و نوبل^{۲۳}، (۲۰۱۰) دریافتند که عقاید و باورهای معنوی نه تنها باعث افزایش میزان یادگیری و استفاده از دانش آموخته می شود، این توانایی ها شامل حافظه، سرعت پردازش، بیان، قدرت تجسم، آنالیز ادراکی انگیزه و پشتکار می باشد.

زوهو و مارشال^{۲۴} (۲۰۰۰) معتقدند که هوش معنوی استعدادهای ذهنی است که انسان در حل مسائل معنوی و ارزشی خود به کار می گیرد و زندگی و کارهای خود را در حالتی گسترده از وسعت و غنا و معنا قرار می دهد. امونس^{۲۵} (۲۰۰۰) بر این باور است که هوش معنوی به دلیل پیوندش با معنا، ارزش و پرورش تخیل، می تواند به انسان توان تغییر و تحول بدهد. فردی با هوش معنوی بالا، دارای انعطاف، خودآگاهی، ظرفیتی برای روبرو شدن با دشواری ها و سختی ها و فراتر از آن رفتن، ظرفیتی برای الهام و شهود، نگرش کل نگر به جهان هستی، در جست و جوی پاسخ برای پرسش های بنیادی زندگی و نقد سنتها و آداب و رسوم است. گلمن (۱۹۹۵)؛ به نقل از حسینی و دیگران، (۲۰۱۰) معتقد است که هوش هیجانی نمی تواند خلاء احساسی موجود بین رابطه انسان و دیگران را پر کند و نیاز به هوش معنوی حس می شود تا ما بفهمیم که چه هستیم و اشیای اطراف چه معنی می دهند و میتوانیم به کمک هوش معنوی جای خود را در این جهان پهناور بفهمیم و هوش معنوی کمک می کند تا آن چه را که بالقوه داریم به بالفعل تبدیل کنیم، هوش معنوی تأثیر شگرفی بر کیفیت زندگی افراد در تمامی زمینه ها (تحصیلی- شغلی و زندگی خانوادگی) دارد.

با توجه به نظریه ها و نتایج حاصله و هم چنین نتیجه این فرضیه مبنی بر وجود رابطه قوی بین هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان، می توان چنین برداشت نمود که وجود مؤلفه های هوش معنوی توانایی مقابله با مشکلات و خودآگاهی در بین دانش آموزان، موجب افزایش اعتماد به نفس آنها می گردد. در واقع با تقویت هوش معنوی در وجود دانش آموزان، خودکنترلی آنها افزایش یافته و منجر به بهبود عملکرد تحصیلی آنها نیز می گردد.

در تحلیل استنباطی با توجه به ضریب همبستگی پیرسون (۰/۷۳۴) برای میانگین هوش معنوی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهرستان دزفول و میانگین عملکرد تحصیلی آنها و همچنین سطح معناداری بدست آمده (۰/۰۰۱)، با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت که بین آنها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد، بنا براین فرضیه مورد نظر تایید می گردد.

²² Ptridges

²³ Green, N. W. & Noble

²⁴ Zohor & Marshell

²⁵ Emmons

تبیین فرضیه چهارم پژوهش: بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان رابطه

چندگانه وجود دارد.

عملکرد تحصیلی متأثر از عوامل متعددی همچون، جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی می باشد. در بین عوامل فردی هوش هیجانی و معنوی عوامل دیگری نیز هستند که بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان تأثیر گذار می باشند.

بطور کلی هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده بر عملکرد افراد در همه ی زمینه ها تأثیر می گذارد و می توان آن را به عنوان یکی از عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان معرفی کرد. نتایج تحقیقات زیادی (پارکر و همکاران^{۲۶}، ۲۰۰۴؛ و لا^{۲۷}، ۲۰۰۳؛ بویلی^{۲۸}، ۲۰۰۳؛ نلسون و لاو، ۲۰۰۳، استوتلیمیر^{۲۹}، ۲۰۰۲) بیانگر ارتباط مولفه های هوش هیجانی، هوش معنوی و جو عاطفی خانواده با عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارد.

در تحلیل استنباطی با توجه ضریب همبستگی چندمتغیره برای ترکیب خطی سه مؤلفه تأثیر گذار بر عملکرد تحصیلی (جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی) با عملکرد تحصیلی که برابر با ۸۱ درصد و ضریب تعیین که برابر با ۷۱ درصد می باشد می توان گفت بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته رابطه چندگانه معنادار وجود دارد، بنا براین فرضیه مورد نظر تایید می گردد.

بحث و نتیجه گیری

در تحقیق حاضر به رابطه بین جو عاطفی خانواده، هوش هیجانی و هوش معنوی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان پرداخته شد. با بررسی تمامی فصول به یک سری نتایج کلی و قابل استناد دست پیدا خواهیم کرد. با توجه به اینکه در این پژوهش نتایجی یافت می شود. نتایجی که در این فصل ذکر خواهیم کرد به دو بخش تقسیم می شوند.

بخش اول: نتایج کلی که بررسی های آماری برای آنها در این پژوهش انجام نداده ایم و این نتایج بیشتر حاصل نتایج سایر محققین می باشد که با ذکر نام آن محقق و سال انجام آن پژوهش به ذکر آنها خواهیم پرداخت.

بخش دوم: این نتایج حاصل یافته ها، بررسی های آماری و عملیات میدانی ما در این پژوهش می باشد که با تعمیم نتایج حاصل از نمونه گیری انجام شده به کل جامعه بدست آمده اند.

عملکرد تحصیلی، یکی از مهمترین ابعاد زندگی اشخاص است که بر سایر ابعاد زندگی تأثیر فراوان دارد. در این بین یکی از مسایل و مشکلات اساسی عملکرد تحصیلی افراد و نظام آموزشی هر کشور، مساله ی افت تحصیلی^{۳۰} و پایین بودن سطح عملکرد تحصیلی دانش آموزان آن کشور است (زهراکار، ۱۳۸۵)

سالهای متمادی است که محققان و پژوهشگران تعلیم و تربیت و روانشناسان اجتماعی، مطالعات فراوانی در مورد عوامل موثر بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان انجام داده اند. پیشرفت موضوعی است که به خصوص در حال حاضر نیز مورد توجه تمامی کشورهای جهان بوده است، و هر ساله مقدار زیادی از بودجه جوامع صرف تحصیل کودکان و نوجوانان می شود.

محدودیت های پژوهش

-اولین محدودیت در اغلب تحقیقات پرسشنامه ای این است که در تحقیقات مذکور سنجش ما بر اساس گزارشی است که افراد از وضعیت مورد سؤال، ارائه می دهند در واقع فرد واسطه بین واقعیت و محقق قرار می گیرد که احتمال انحراف اطلاعات وجود دارد.

²⁶ parker²⁷ Vela²⁸ Boyle²⁹ Stottlemeyer³⁰ academic drop-out

-انگیزه‌ی شرکت کنندگان در تحقیقات پرسشنامه‌ای؛ بدین صورت که غالباً افراد حاضر نیستند برای تکمیل پرسشنامه‌ها وقت و دقت کافی صرف کنند و ایجاد انگیزه‌ی درونی برای همه‌ی افراد در همه‌ی موقعیت‌ها مشکل است و از طرفی امکانات لازم جهت ایجاد انگیزه‌ی بیرونی هم در اختیار محققان و دانش‌آموزان نیست و این به‌طور حتم از روایی نتایج خواهد کاست.

-از محدودیت‌های ذاتی پژوهش آن است که امکان دارد پاسخ‌دهندگان بر اساس اعتقادات قلبی به بعضی از سوالات پرسشنامه پاسخ نداده باشند لذا احتمال دارد که این مورد در رابطه با تحقیق حاضر نیز رخ داده باشند.

منابع و ماخذ

- ۱) آتش روز، بهروز؛ پاک دامن، شهلا و عسگری، علی. (۱۳۸۷). ارتباط بین پنج رگه شخصیتی و پیشرفت تحصیلی. روانشناسان ایرانی. شماره ۴.
- ۲) بابایی، صفرحاجی (۱۳۸۹)، بررسی نقش هوش هیجانی بر عملکرد تحصیلی دانش-آموزان مقطع متوسطه بندپی غربی بابل. پایان نامه ی کارشناسی، دانشگاه پیام نور بابل.
- ۳) تمیمی پور، حمید (۱۳۷۹)، مقایسه جو عاطفی خانواده و عملکرد تحصیلی فرزندان پسر دارای پدران معتاد و غیرمعتاد. پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.
- ۴) مشکانی محمود رضا و مشکانی، زهرا سادات (۱۳۸۱)، سنجش تاثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان. مجله جامعه شناسی ایران، دوره چهارم.
- ۵) عابدی، فرشته و زهرا سرخی (۱۳۸۷)، رابطه بین هوش معنوی و صفات شخصیت در بین افراد ۱۹-۵۰ سال شهر ساری. پایان نامه ی کارشناسی، دانشگاه پیام نور بهشهر.
- ۶) حسینی، محمدعلی، محمود دزگام و ژیلایا میرلاشادی. (۱۳۸۶). همبستگی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان توانبخشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی
- ۷) رضویان شاد، مرتضی (۱۳۸۴)، رابطه هوش هیجانی با سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی شهر تبریز در سال تحصیلی ۸۴-۸۳. پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده روانشناسی
- ۸) روشنی، خدیجه (۱۳۸۸)، رابطه هوش معنوی و هوش اجتماعی با اضطراب مرگ سالمندان. پایان نامه ی کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر فرح نادری، رشته روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.
- ۹) زهراکار، کیانوش (۱۳۸۵)، بررسی رابطه ی جنبه ها ی مختلف سازگاری و عملکرد دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر. تحقیق چاپ نشده، معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر
- ۱۰) عابدی، فرشته و زهرا سرخی (۱۳۸۷)، رابطه بین هوش معنوی و صفات شخصیت در بین افراد ۱۹-۵۰ سال شهر ساری. پایان نامه ی کارشناسی، دانشگاه پیام نور بهشهر.
- ۱۱) موسوی شوشتری، مژگان. (۱۳۷۶)، بررسی رابطه جو عاطفی خانواده با سازگاری فردی-اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان پایه ی سوم مدارس راهنمایی اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز.
- ۱۲) شمس آبادی، روح الله. (۱۳۸۳). هنجاریابی و بررسی ساختارهای عاملی پرسشنامه هوش هیجانی - بار - ان و دانش آموزان متوسط (سال دوم، سوم و پیش دانشگاهی) دختر و پسر شهرستان مشهد. فرقدانی، آناهیتا. (۱۳۸۳). پایان نامه کارشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد
- 13) Bar-on, R (2006). The bar-on model of emotional intelligence skills development training , program and student achievement and retention. Unpublished raw data , texas A & M university-kingsville
- 14) Boyle, J. R. (2003). [An analysis of an emotional intelligence skills development training program and student achievement and etention]. Unpublished raw data, Texas A&M University-Kingsville
- 15) Chaung,H.I., & Steinberg,L.(2006).relationship between neighborhood factors, parenting behaviors, peer deviance and delinquency among serious juvenile offenders. Developmental psychology,42, 2,319-331.
- 16) Emmonz, R. A. (2000), Is spirituality an intelligence? Motivation and the psychology of ultimate concern, The international journal for the psychology of Religion, 10 (1): 3-26

- 17) Green, N. W. & Noble, D. K. (2010). Fostering spiritual Intelligence undergraduates, Growth in a course about consciousness. *Advanced Development Journal*, Vol. 12, P:26-48.
- 18) Hagman, Julie. (1994). Parent-child communication clarity, children's academic achievement, and psychology functioning: A study of inner city African-American families, California school of professional psychology. Berkeley Alameda degree: PhD
- 19) Levy, K. St. c. (1977). Multi factorial self concept and delinquency in Australian adolescences. *Journal of social psychology*. 137(3), 277-283.
- 20) Minuchin, S. (1974), *Families and family Therapy*. Campidge, MA: science and Behavior Books
- 21) Nailing, Xia. (2010). Family factors and student outcomes. Rand Corporation, Ph.D. ERIC Document
Reproduction Service,
Retrieved <http://www.eric.ed.gov/ERICPortal/recordDetail?accno=EJ302109>.
- 22) Nelson, D., & Low, G. (2003). Emotional skill assessment process: Interpretation & intervention, Kingsville, Texas: learning system, 4(3): 197-208
- 23) Parker, D. A., Hogan, M. S., Eastbrook, J. M., Oke, A., & Wood, L. M. (2004 a). Emotional intelligence and student retention: predicting the successful transition from high school to university. Manuscript submitted for publication.
- 24) Petrides, K. V., Frederickson, N., & Furnham, A. (2004). The role of trait emotional in academic performance and defiant behavior school. *personality and individual differences* volume 36, 2, p 271-293.
- 25) Sisk, D. A. & Torrance, E. P. (2009). *Spiritual intelligence: Developing higher consciousness*. Buffalo, New York: creative Education Foundation press.
- 26) Stottlemeyer, B. G. (2002). A conceptual framework for emotional intelligence in education : factors affecting student achievement. Unpublished doctoral dissertation , Texas A & M University- Kingsville.
- 27) Sheeber, L., Hops, Alpert, A. (2001). family support and conflict prospective relations to adolescent depression, *The Journal of abnormal child psych*, 12, 54-76.
- 28) Sonnette, M. B. And others (2009). Children's Representation of family Relationships, peer information, and school Adjustment. *Developmental Psychology*, V 45, N 6, P 1740-1751. Retrieved, <http://www.elsevier.com>.
- 29) Zohor, D. , & Marshall, I. (2000). *SQ: Spiritual intelligence: The ultimate intelligence*. New York: NY, USA: Bloomsbury